

Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Dnr: KU2019/02112/KL

Föreningsarkivet i Värmland yttrande ang betänkandet *Häriifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv. SOU 2019:58*

Föreningsarkivet i Värmland, centralarkiv för organisationslivet i Värmlands län, har erhållit rubr betänkande på remiss och avger följande yttrande. Yttrandet koncentreras främst till de avsnitt som behandlar den enskilda arkivsektorn (kapitlen 4, 10 och 11). Vissa synpunkter på utredningens ställningstagande ang landsarkivfrågan, massdigitalisering, fortbildningsfrågor och förslag till ny arkivlagstiftning kommer dessutom att vävas in i yttrandet.

Inledning

Föreningsarkivet i Värmland uppskattar att utredningen valt att göra en bred beskrivning av hela arkivsektorn. Särskilt glädjande är det att de enskilda arkivens situation beskrivs grundligt. Att man dessutom föreslår ökade statsbidrag till den enskilda sektorns landstäckande nätverk av institutioner är förstås mycket positivt. Genom att föreslå en lagreglering av den enskilda arkivverksamheten legitimeras sektorns verksamhet på ett berättigat sätt. Det är särdeles *viktigt att markera* att de enskilda arkiven ingår i det nationella kulturarvet.

Yttrande

Beskrivning av arkivsektorn (Kap 4)

Föreningsarkivet konstaterar att utredningen gjort en nyttig genomgång av arkivsektorns historik, begrepp, terminologi mm, som ex kan vara användbar vid introduktion för arkivstudenter. Beskrivningen om enskilda arkiv är mycket fyllig och tar upp viktiga frågor som kommenteras nedan.

Samlingsbegreppet enskilda arkiv (4.5.1.)

Föreningsarkivet i Värmland *avstyrker* att begreppet enskilda arkiv ersätts med våra grannländers benämning privatarkiv. Det kan misstolkas och istället indikera att handlingar vi förvarar och arbetar med att tillgängliggöra är privata och alltså inte möjliga att forska i.

Aktuella utmaningar för den enskilda sektorn (4.5.6)

Föreningsarkivet i Värmland *värdesätter* att utredningen inleder med den utmaning som är en ständig följeslagare och hotar enskild arkivverksamhet - splittrad finansiering och en allt mer urholkad ekonomi. Inom Samverkansmodellen, där de statliga bidragen kanaliseras, har de enskilda arkiven generellt låga bidrag. I Värmland är utfallet 2020 att Föreningsarkivet och Värmlands Företagshistoria får knappt *0.9 procent* av de 54,8 miljoner som länet tilldelas i regionalt stöd, *i krontal 475 000 kronor* tillsammans. Det är verkligen sorgligt.

Efter att Riksarkivets nämnd för enskilda arkiv avskaffades 2013 är det närmast omöjligt att finansiera *kartläggningar och insamlingsarbete* för att fånga upp enskilda arkiv som riskerar att gå förlorade. Projekt som "*Föreningsliv i förändring*", om vårt *samtida föreningsliv*, som drevs av Föreningarsarkivet tillsammans med 4 länsarkiv i Bergslagsområdet, känns idag som utopiska. Då löstes finansieringen med medel från Framtidens Kultur och Riksarkivets enskilda nämnd. Idag är möjligheten att finansiera sådana angelägna arkivprojekt minimala. Det skulle verkligen behöva finnas projektmedel att söka. Varför inte hos Riksarkivets samarbetsråd? Där finns en annan förståelse för t ex projekt för att spåra nya föreningsformer, nätverk, organisationers aktiviteter på internet etc, än i Kulturrådet.

En allt mer omfattande *IT-hantering inom organisationslivet* ställer större krav på oss som enskilda arkivinstitutioner. Medlemsorganisationer efterfrågar möjligheter att kunna arkivera sin information (born digital) och förutsätter att arkivet har e-arkivtjänster att erbjuda. Det är emellertid både kostnads- och kompetenskrävande att inrätta informationssäker miljö för digital långtidslagring. Tjänsterna efterfrågas dessutom av aktörer som vanligtvis har mycket svag betal förmåga. För att kunna svara upp mot förväntningarna och säkra den del av samhällsinformationen som de enskilda arkivinstitutionerna avses långtidsbevara, behövs resursförstärkningar. Gärna i form av bidragsgivning som stimulerar samverkanslösningar mellan enskilda arkiv i olika delar av landet. Det skulle innebära mer rimliga kostnader än om varje arkiv ska lösa e-arkivfrågan på egen hand. Inrätta *statliga stimulansbidrag* så att de enskilda arkiven kan inleda samarbeten av det slaget.

Ett annat perspektiv på behov av digital hantering är att kunna *digitisera enskilda arkiv*. Det skulle underlätta för forskare, både akademiska och andra, att kunna ta del av våra arkiv oavsett var de själva befinner sig fysiskt. Föreningarsarkivet i Värmland införlivar successivt sökingångarna till arkivbeståndet i den Nationella Arkivdatabasen. I dagsläget är närmare 6 000 av våra arkivförteckningar tillgängliga i databasen NAD. Kunde man dessutom erbjuda forskningen skannade originalhandlingar skulle det naturligtvis vara idealiskt. Genom stark opinionsbildning från släktforskarrörelsen har mängder med statliga arkiv digitiserats och finns tillgängliga i olika tjänster på internet. Det är en uppenbar snedsits då enskilda arkiv, liksom äldre kommunala och landstingskommunala arkiv, endast i undantagsfall förekommer i digitalt format. Utredningen refererar till att många talat om att användarna kräver att få tillgång till digitaliserat arkivmaterial (sid 177). Det är en erfarenhet som Föreningarsarkivet i Värmland delar.

Användare och användning (4.6)

Enskilda arkiv, inte minst föreningsarkiven, upplevs som lättillgängliga av studenter som skriver B- och C-uppsatser i historia och andra humaniorämnen. I Arkivcentrum Värmland, med gemensam forskarexpedition och forskarsal, erbjuds besökarna statligt, kommunalt, landstingskommunalt och enskilt arkivmaterial på en och samma plats. Besökarna är ofta studenter, doktorander, universitetslärare och andra akademiska forskare. Karlstad har sitt universitet och Arkivcentrum innehåller ett tvärsnitt av forskningsintressant samhällsinformation från medeltid till nutid. Det borgar för att arkivanvändandet är omfattande och detsamma gäller andra platser i Sverige med kombinationen Universitet/högskolor och Arkivcentra/väletablerade arkivinstitutioner.

Föreningarsarkivet i Värmland

Postadress	Besöksadress	Telefon	E-postadress	PlusGiro	Organisationsnr
Box 162 651 05 KARLSTAD	Arkivcentrum Hööksgatan 2	010-833 11 77 Telefax 054-15 76 20	info@foreningsarkiv.se	37 56 75-6 Bankgiro 614-0271	873200-0362

Stödjande och främjande av enskilda arkivsektorn (10)

Utredningen har uppmärksammat de komplexa förhållanden som råder på den enskilda arkivsektorn vad beträffar den ekonomiska verksamheten. Att arkivsektorn i stort, inklusive Riksarkivet, är underfinansierad gör inte det hela lättare. Vad Föreningsarkivet anbelangar så känns det som att simma på väg mot land och hela tiden precis bara klara av att hålla näsan över ytan. Det finns inga som helst medel till verksamhetsutveckling, vilket förstås är mycket beklagligt.

Föreningsarkivet har även tagit upp problematiken med ekonomi/finansiering under punkten 4.5.6 *Utmaningar för de enskilda arkiven* ovan.

Statsbidrag till regional enskild arkivverksamhet i kultursamverkansmodellen (10.3.4)

Under punkten *Utmaningar 4.5.6* ovan har den otillfredsställande situationen i Värmlands län illustrerats. Den är absolut inte unik. Arkiven får generellt småbelopp vid fördelningen av de statliga pengarna. Ändå ska vi leva upp till alla krav från Kulturrådet som med Regionernas hjälp utövar sin makt. Att finnas med i den Regionala kulturplanen känns som ett dåligt plåster på såren när man ser hur begränsat ekonomiskt utbyte arkivverksamheten får. Det positiva Kultursamverkansmodellen har fört med sig är att Föreningsarkivet numera kvantifierar verksamheten på ett mer avancerat sätt. Statistiken synliggör hur mycket nytta arkivet gör om än med små resurser. För att få medel ur samverkanspotten ställs många krav, som att finnas med på möten, göra underlag till kulturplaner/utvecklingsplaner samt göra olika redovisningar och underlag. Allt detta tar mycket tid i anspråk. Man har ingen riktig förståelse för att ex Föreningsarkivet har annat huvudmannaskap – d v s huvudmän som också har rättighet att ställa krav på verksamheten. Dessutom är det sällsynt att verkligen få till samverkan med övriga kulturutövare som ingår i modellen. Arkivet är helt enkelt så resurssvagt att vi inte ses som en intressant partner.

Sedan kultursamverkansmodellen infördes har det blivit komplicerat att få fram projektmedel från Kulturrådet. De idéer arkivet vill forma till projekt är vare sig av nationellt eller strategiskt intresse. Vi är helt enkelt för små för att mäta med nog högtflygande projektplaner.

Statsbidrag till enskilda arkivsektorn 10.5.1

Föreningsarkivet i Värmland **tillstyrker** utredningens förslag att öka det befintliga statsbidraget till regional enskild arkivverksamhet. Däremot anser vi att beloppet borde vara högre för att göra skillnad för de institutioner som ska dela på de 10 miljoner som föreslås. Särskilt som det finns förväntningar på vår sektor att säkra e-arkivhanteringen för föreningar, företag och andra enskilda verksamheter. Tiden går och det är viktigt att e-arkivsatsningar kan sjösättas snarast möjligt. Föreningsarkivet vill poängtera att om staten väljer att tillföra förstärkningen av statsbidragen via Samverkansmodellen **förordas starkt att medlen öronmärks**. Annars riskerar vi att Regionernas nämndpolitiker väljer att använda medlen på andra kulturverksamheter inom modellen, verksamheter som har det kärvt för tillfället. Föreningsarkivet, som är en av de resurssvagaste inom Samverkansmodellen i Värmland, vill inte uppleva att en efterlängtd förstärkning går om intet p g a politiska överväganden regionalt.

Samordning genom arkivcentrumbildningar? (10.5.1 samt 1.3)

Föreningensarkivet i Värmland **tillstyrker** utredningens förslag att tillföra medel för att stimulera och utveckla arkivcentrumlösningar. Föreningensarkivet har de allra bästa erfarenheter av samordning med andra arkivinstitutioner. Verksamheten har drivits på ett sådant sätt sedan första halvan av 1970-talet. I den sistnämnda konstellationen, Arkivcentrum Värmland, sedan 1998 med fyra-fem samarbetspartners. Det finns många fördelar med centrumbildningar, vilket också utredningen har uppmärksammat. Kopplat till ekonomi vill Föreningensarkivet i Värmland betona att verksamheten inte hade kunnat bedrivas på en så pass acceptabel nivå utan denna samarbetsform. När det gäller öppethållande, kompetensutveckling, gemensamma publika satsningar/profilering, arkivpedagogiska satsningar mm har arkivcentrumsamarbetet betytt oerhört mycket. Arkivet har utvecklats tack vare samarbetet helt enkelt. Staten skulle otvivelaktigt gynna arkivsektorn genom att aktivt stimulera till arkivcentrumsarbeten, med lösningar som det välfungerande Värmländska exemplet. Utredningens tanke är inte bara att stimulera nya arkivcentra utan att också bidra till att *utveckla befintliga* sådana, vilket är viktigt att ha med i det fortsatta arbetet.

Reglering av enskilda arkivsektorn (11)

Förslag om att införliva de enskilda arkiven i svensk arkivlagstiftning fanns med redan i den förra arkivutredningen "Arkiv för alla nu och i framtiden" SOU 2002:78. Denna "statushöjning" för de enskilda arkiven ointetgjordes tyvärr av en parallell utredning som resulterade i ny Offentlighets- och sekretesslag 2009. Det vore olyckligt om utredningens lofvärda förslag att infoga de enskilda arkiven i arkivlagen skulle röna samma öde som skedde i början av 2000-talet. Som det nu är har de enskilda arkiven mycket begränsat skydd i lagstiftning. Det är också uppenbart då man jämför med våra nordiska grannländers resp arkivlagstiftning.

Nya arkivlagen om enskilda arkivsektorn (11.7.1)

Föreningensarkivet i Värmland **tillstyrker** utredningens förslag att föra in de enskilda arkiven i förslaget till ny arkivlag. Arkivet delar utredningens uppfattning att det ska klargöras i lagen att arkiv som förvaras av enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner samt enskilda arkiv hos myndigheter är en del av kulturarvet. Som följd av detta är det rimligt att enskilda arkivinstitutioner som erhåller statliga medel till verksamheten också ska främja tillgången till kulturarvet, bidra till det demokratiska samhällets beständighet och utveckling samt tillgodose forskningens behov. Redan idag införlivar de enskilda länsarkiven uppgifter om bevarade enskilda arkiv i det nationella arkivinformationssystemet NAD, så det är in helt rimligt att föreskriva.

Enskilda organisationers behandling av personuppgifter (11.7.2)

Föreningensarkivet i Värmland **välkomnar** utredningens förslag att de enskilda arkivinstitutioner som får statligt bidrag regleras i arkivlagstiftningen. Den rättsliga grunden blir därmed fastställd enligt svensk rätt och i överensstämmelse med bestämmelserna i EU:s dataskyddsförordning. Som situationen är för närvarande kan GDPR:s bestämmelser lägga en "död hand" över intressant forskningsmaterial i de enskilda institutionernas samlingar.

Riksarkivets hemvist och grundläggande finansiering (13.5.1)

Föreningensarkivet i Värmland **ser positivt** på utredningens förslag rörande den myndighet som har sektorsansvar för hela Arkivsverige. I flera sammanhang i utredningen konstateras att

Föreningensarkivet i Värmland

Postadress	Besöksadress	Telefon	E-postadress	PlusGiro	Organisationsnr
Box 162 651 05 KARLSTAD	Arkivcentrum Hööksgatan 2	010-833 11 77 Telefax 054-15 76 20	info@foreningsarkiv.se	37 56 75-6 Bankgiro 614-0271	873200-0362

Riksarkivet är underfinansierat, vilket naturligtvis påverkar möjligheterna att utöva ett brett nationellt ansvar. Den föreslagna resursförstärkningen i anslutning till ny skrivning i arkivlagen om att den statliga arkivmyndigheten ska ge råd och vägledning till enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner är definitivt berättigad.

”Landsarkivorganisationen” (13.5.3 och 13.5.4)

Föreningsarkivet i Värmland **delar** utredningens ställningstagande att arkivverksamheten vid riksarkivets s k satelliter bör bestå. Som del i Arkivcentrum Värmland med tillgång till det statliga materialet rörande Värmlands län i Värmlandsarkiv, ser arkivet mycket positivt på utredningens bedömning. Det gagnar forskningen om regionala och lokala förhållanden vid Karlstads universitet och hos den breda allmänheten då de regionala och lokala statliga myndigheternas arkiv kan beforskas på plats. Riksarkivet har i sitt remissvar uttryckt en annan mening, som enligt Föreningsarkivet är alltför centralistisk och formalistisk.

Föreningsarkivet **beklagar** att utredningen har mildrat skrivningarna ang den övriga regionala närvaron (tidigare benämnd landsarkivorganisationen) som öppnar för Riksarkivet att välja bort vissa av de 7 orterna i landet. Det vore mindre bra eftersom landsarkiven generellt spelar en viktig roll i sina distrikt som aktörer i kulturliv, utbildning, bildning etc. Riksarkivet tjänar verkligen på att finnas närvarande i regionalt perspektiv. Decentraliseringen är ett verktyg att uppfylla den föreslagna syftesparagrafen i den nya arkivlagförslaget (främja tillgången till kulturarvet samt bidra till det demokratiska samhällets beständighet och utveckling). Det görs effektivare i en decentraliserad modell.

Massdigitalisering (14.4.1)

Utredningen Kulturarvspolitik SOU 2016/17 höjde förväntningarna för att även enskilda arkivsektorn skulle komma ifråga för att kunna delta i massdigitaliseringen av kulturarvsmaterial. Riksarkivets enhet för digitisering i Fränsta (tidigare MKC) tänktes vara en av de viktiga utförarna i sammanhanget. Nu höjs Föreningsarkivets förväntningar åter genom utredningens skrivningar i avsnittet 14.4.5 om en Nationell stödfunktion för massdigitalisering. Att även resurssvaga enskilda arkiv ska kunna nyttja stödfunktionen. Detta förslag **stöder** Föreningsarkivet i Värmland till fullo. Det är högst önskvärt att även arkivarier från enskilda sektorn får tillgång till den *fortbildning* som utredningen föreslår i avsnittet 14.5.2. Det är viktigt att fortbildningen ses som *en angelägenhet för hela arkivsektorn*, eftersom vi delar samma problematik rörande det digitala arvet.

FÖRENINGSSARKIVET I VÄRMLAND

Enligt styrelsens uppdrag

Berith Sande
Arkivchef och verksamhetsansvarig
010-833 11 76 berith.sande@foreningsarkiv.se

Föreningsarkivet i Värmland

Postadress	Besöksadress	Telefon	E-postadress	PlusGiro	Organisationsnr
Box 162 651 05 KARLSTAD	Arkivcentrum Hööksgatan 2	010-833 11 77 Telefax 054-15 76 20	info@foreningsarkiv.se	37 56 75-6 Bankgiro 614-0271	873200-0362